

Krzysztof Jurek
Pracownia Matur
OKE Łódź

Nauczyciele historii a Nowa Matura

Czy Nowa Matura wpłynęła na metody prowadzenia zajęć z historii?

Wprowadzenie

Zmiana formuły egzaminu maturalnego musiała wpłynąć na formy prowadzenia zajęć. Stwierdzenie to wydaje się oczywiste, lecz jednocześnie należy do kategorii tzw. wiedzy potocznej, która nie jest weryfikowana empirycznie. Z tego względu autor niniejszego wystąpienia podjął próbę choćby pobieżnego przyjrzenia się temu problemowi. Okazję ku temu dały kursy dla egzaminatorów organizowane przez Okręgową Komisję Egzaminacyjną w Łodzi. Były to zajęcia dla już przeszkolonych egzaminatorów, którzy ukończyli kurs przed listopadem 2004. Celem kursu było przypomnienie umiejętności związanych z kryterialnym sprawdzaniem prac maturalnych. W okresie od lutego do kwietnia 2006 r. uczestniczyło w nich 111 nauczycieli, co stanowi prawie dokładnie 33% ogółu egzaminatorów z historii w województwie łódzkim (328 osób). Spotkania te stały się okazją do wielu rozmów na temat stanu edukacji historycznej w szkołach ponadgimnazjalnych. Podczas kursów została także przeprowadzona ankieta, której wyniki zostaną niżej zaprezentowane. Ze względu na odsetek egzaminatorów biorących w nich udział można uznać, że wyrażone w niej opinie są reprezentatywne dla tego środowiska.

Jednocześnie zwrócić należy uwagę na szczególny moment w jakim znajduje się szkolnictwo ponadgimnazjalne. Już wyniki pierwszej Nowej Matury w maju 2005 r. ukazały problemy w nauczaniu rozmaitych przedmiotów. Stąd też pytanie zawarte w podtytule niniejszego tekstu – Czy Nowa Matura wpłynęła na metody prowadzenia zajęć z historii?

Wspomniana ankieta przeprowadzona została anonimowo w ostatniej części zajęć, wraz ankietą ewaluacyjną. Poniżej przedstawione zostały zawarte w niej pytania. Zamierzeniem autora ankiety było zapytanie o różne sfery szkolnej edukacji historycznej, a także o stosunek nauczycieli historii do samego egzaminu.

Ankieta

Pytanie 1.

Czy Nowa Matura zmieniła Twoje metody prowadzenia zajęć szkolnych?		Postaw znak X przy wybranej odpowiedzi:
A	Tak	
B	Raczej tak	
C	Raczej nie	
D	Nie	

Pytanie 2.

I. Jeśli w pytaniu 1 udzieliłeś odpowiedzi <u>tak</u> lub <u>raczej tak</u> to:		
A	Jakie nowe metody zostały przez Ciebie zastosowane? (wymień je lub krótko opisz)	
B	na które metody zwracasz mniejszą niż dotychczas uwagę? (wymień je lub krótko opisz)	
II. Jeśli na pytanie 1 udzieliłeś odpowiedzi <u>nie</u> lub <u>raczej nie</u> to, dlatego, że:		
A	Nie widzisz potrzeby zmiany metod	
B	Poziom uczniów nie pozwala na zmianę metod	
C	Zmiana metod może doprowadzić do obniżenia poziomu	

Uwaga:

W odpowiedziach do następných pytań możesz wybrać więcej niż jedną odpowiedź.

Pytanie 3.

Nowa Matura skłoniła mnie do:		Postaw znak X przy wybranej odpowiedzi:
A	Większego zwrócenia uwagi na analizę źródeł	
B	Większego zwrócenia uwagi na interpretację danych	
C	Większego zwrócenia uwagi na pracę z mapą	
D	Wprowadzenia dłuższych form pisemnych (wypracowań)	
E	Zmniejszenia wagi szczegółowej faktografii	

Pytanie 4.

Sprawdziany:		Postaw znak X przy wybranej odpowiedzi:
A	Przygotowuję całkowicie samodzielnie (sam układam zadania)	
B	Wykorzystuję pomysły zadań z podręcznika i zeszytów ćwiczeń	
C	Do sprawdzianów wybieram zadania ze zbiorów zadań	
D	Wykorzystuję gotowe zestawy zadań	

Pytanie 5.

W sprawdzianach umieszczam:		Postaw znak X przy wybranej odpowiedzi:
A	Głównie zadania zamknięte	
B	Zadania związane z analizą źródeł	
C	Zadania otwarte krótkiej odpowiedzi	
D	Wykorzystuję zadania dotyczące analizy danych statyst.	
E	Wykorzystuję zadania dotyczące analizy mapy	

Pytanie 6.

Praca z maturzystami		Postaw znak X przy wybranej odpowiedzi:
A	Nie mam uczniów zdających maturę z historii	
B	Wśród moich uczniów jest tak niewielu maturzystów, że nie ma to znaczenia dla mojej pracy	
C	Maturzystom poświęcam więcej uwagi niż innym uczniom	
D	Prowadzę oddzielne zajęcia dla maturzystów	

Pytanie 7.

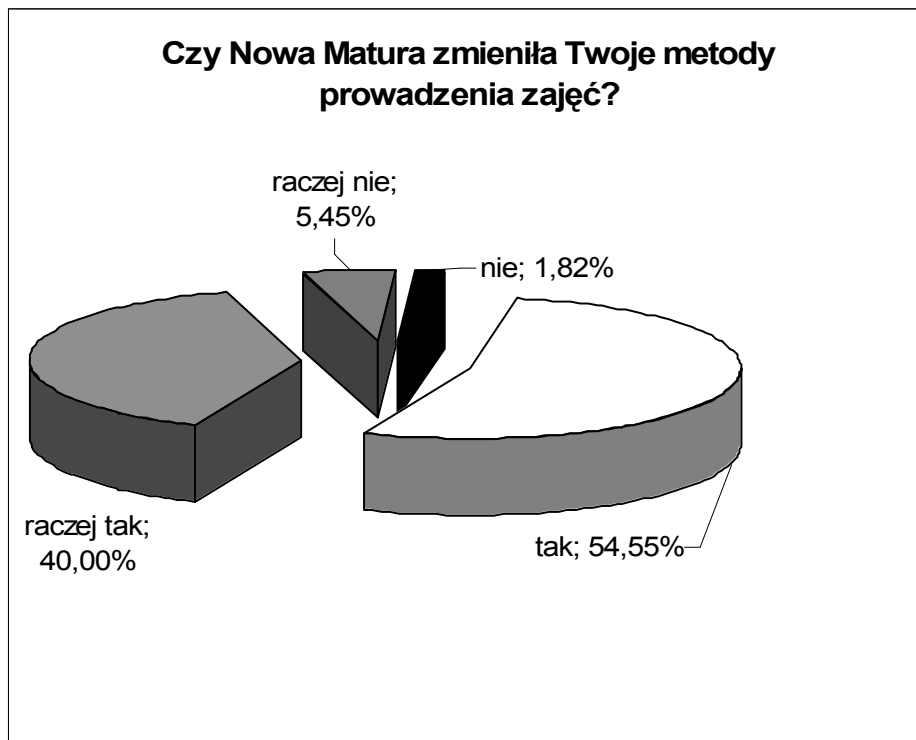
Kurs dla egzaminatorów z historii		Postaw znak X przy wybranej odpowiedzi:
A	Nie miał większego znaczenia dla mojej pracy	
B	Dotyczył tylko spraw egzaminacyjnych, a nie codziennej pracy	
C	Uświadomił mi moje własne braki	
D	Dzięki niemu kładę nacisk na pewne metody pracy	
E	Był bardzo przydatny dla mojej pracy	

Pytanie 8. Dla osób, które brały udział w sprawdzaniu w maju 2005

Udział w sprawdzaniu w maju 2005		Postaw znak X przy wybranej odpowiedzi:
A	Było to dla mnie przykre doświadczenie i nie chcę w nim brać więcej udziału	
B	Było to dla mnie ciekawe doświadczenie, lecz z różnych powodów nie chcę brać w nim udziału	
C	Mogę brać udział w sprawdzaniu prac maturalnych	
D	Chętnie wezmę udział w sprawdzaniu prac maturalnych	

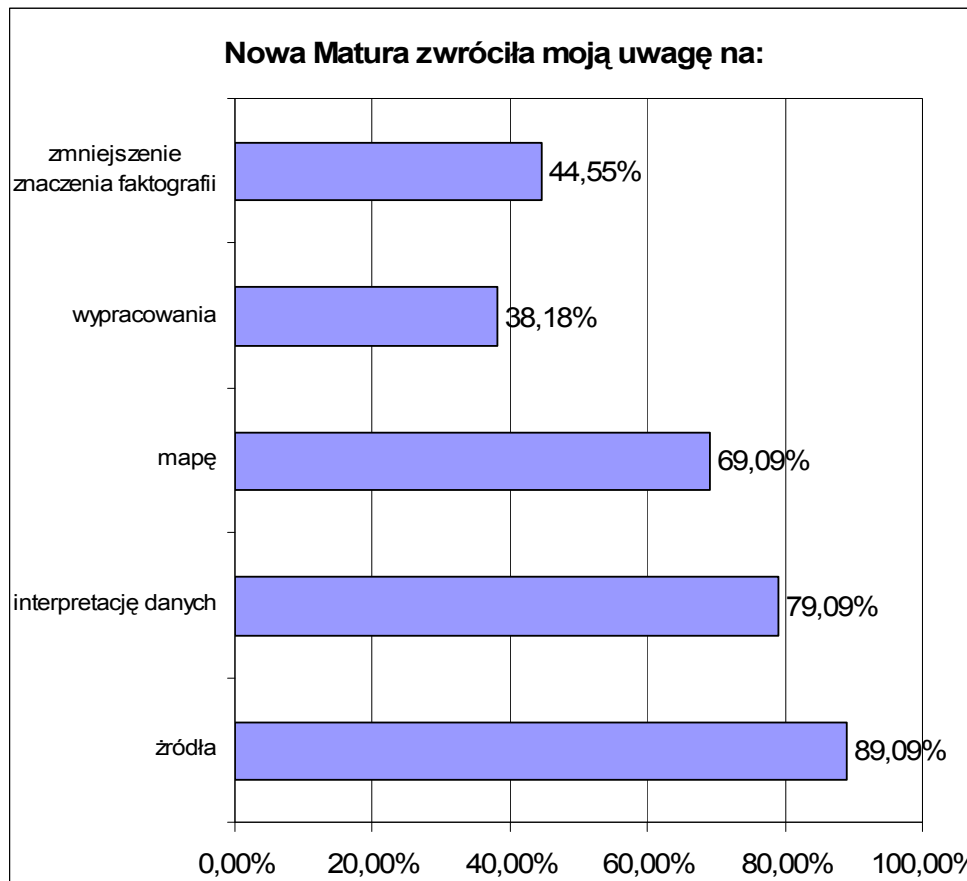
Analiza wyników

Pierwsze pytanie analizowanej ankiety pokazało, że ogromna większość nauczycieli – egzaminatorów wyciągnęła wnioski z wyników egzaminu. Ponad połowa ankietowanych udzieliła odpowiedzi twierdzącej na pierwsze pytanie, a łącznie z tymi, którzy udzielili odpowiedzi „raczej tak” stanowią oni ogromną większość (94,55%). Można to skomentować właściwie w jeden możliwy sposób – nauczyciele dostrzegli konieczność dostosowania swoich metod pracy do wymagań stawianych przez egzamin. Autor chciałby powrócić do tej kwestii w ostatniej części pracy – czyli w konkluzjach.

Pytanie 2 było pytaniem otwartym, w którym ankietowani mieli wskazać nowe, zastosowane przez siebie metody nauczania. Odpowiedzi koncentrowały się głównie wokół zagadnienia analizy źródeł historycznych. W tych nielicznych przypadkach, w których nauczyciele wybierali w pytaniu 1 odpowiedź „nie” lub „raczej nie”, w pytaniu 2 wybierali możliwość odpowiedzi C „Zmiana metod może doprowadzić do obniżenia poziomu”.

Pytanie 3 zawiera w sobie główny problem badania. Ponieważ ankietowani mieli możliwość wyboru więcej niż jednej odpowiedzi, wyniki nie sumują się do stu.

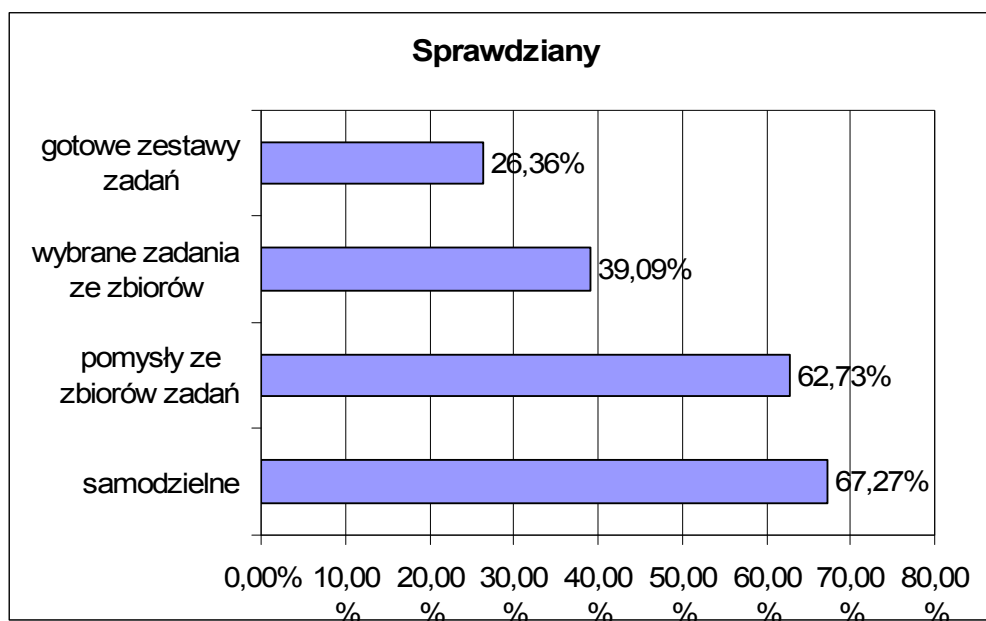

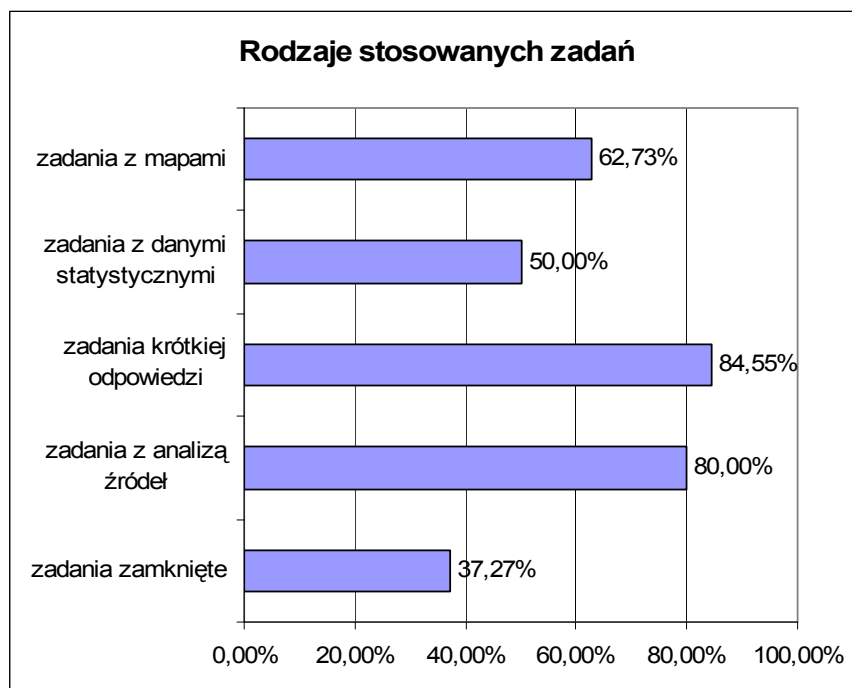
Z przedstawionych danych można odczytać „rzeczywistość dydaktyczną” polskich lekcji historii. Z całą pewnością – wielkim sukcesem stało się upowszechnienie analizy źródeł na lekcjach historii. Nie jest to jednak tylko sukces nowej formuły egzaminu maturalnego, lecz raczej wysiłku, który podjęty został już w pierwszej połowie lat 90. przez grupę nauczycieli skupionych wokół programu Nowa Matura. Dzięki ich staraniom w drugiej połowie lat 90. na egzaminie dojrzałości (czyli „starej maturze”) pojawiły się zestawy zadań do załączonych materiałów źródłowych. Przy tej okazji należy podkreślić, że nowa formuła egzaminu z historii stanowi wynik prac podjętych ponad 12 lat temu.

Następny w kolejności wybór to szeroko rozumiana interpretacja danych. W przytłaczającej większości wypadków rozumiano to jako analizę i interpretację danych statystycznych. Problem ten wymaga jednak poważniejszego zbadania, bowiem dla większości maturzystów zadania powiązane z materiałem statystycznym stanowią trudność. Oznacza to, że wysiłek nauczycieli nie owocuje spodziewanymi rezultatami. Natomiast wykres pokazuje, że dużo mniejszy odsetek nauczycieli

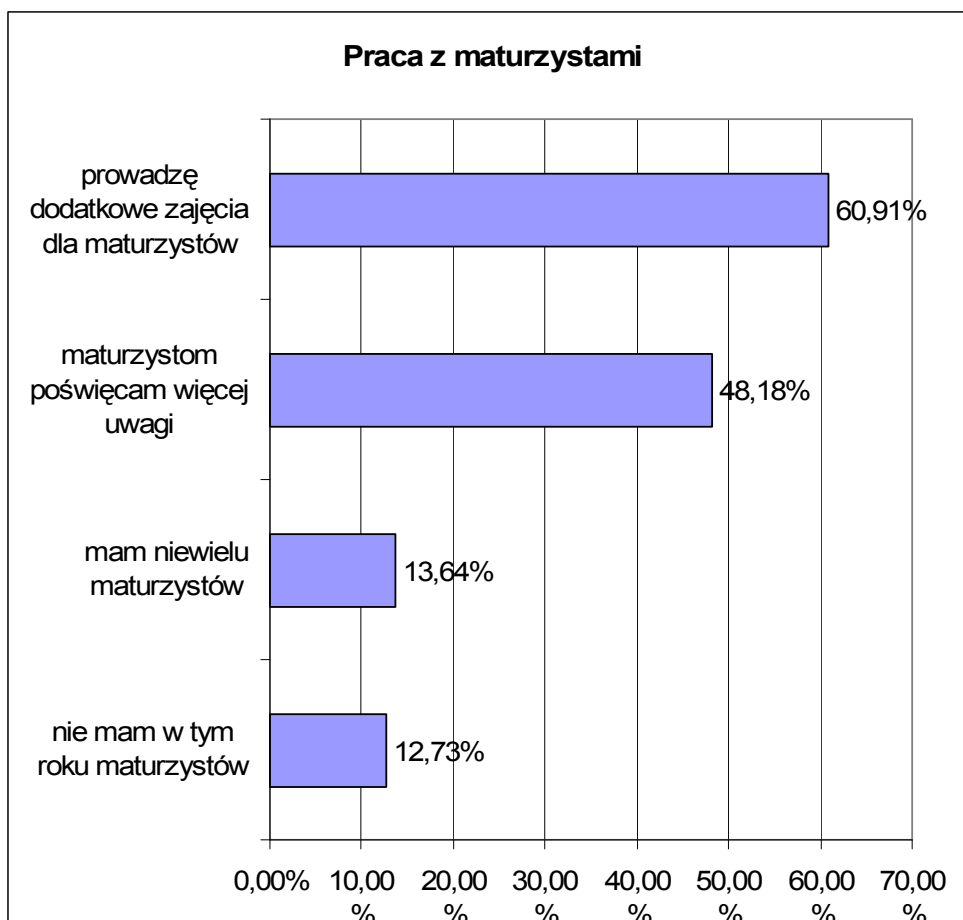
dostrzegł problem pracy z mapą. Najgorzej wygląda problem zadania rozszerzonej odpowiedzi (czyli tzw. wypracowania). Jak widać, tylko 38% nauczycieli zwróciło uwagę na to zagadnienie. Tymczasem na egzaminie maturalnym jest to problem wyjątkowej rangi, bowiem generalnie maturzyści z trudem radzą sobie z tego typu zadaniem. W ankiecie padło również pytanie o zmniejszenie znaczenia szczegółowej faktografii historycznej. Można chyba zaryzykować stwierdzenie, że ankieta ujawniła wielki problem, który zdecydowanie przerasta rozmiary tego tekstu. Nauczyciele historii w większości przypadków nie rezygnują z faktografii, traktując ją jako esencję wiedzy historycznej. Tymczasem egzamin maturalny zdecydowanie odrywa się od szczegółu na rzecz rozumienia związków i zależności, wyjaśniania problemów i innych wyższych umiejętności.

Pytania 4 i 5 dotyczyły sprawdzianów, które przygotowują nauczyciele dla kontroli osiągnięć uczniów. Z analizy wyników odpowiedzi do zadania 4 (patrz niżej) wynika jedno – nauczyciele w większości wypadków samodzielnie przygotowują zadania do sprawdzianów, a działania różnego rodzaju wydawnictw przygotowujących gotowe zbiory zadań są raczej inspiracją dla nauczycieli niż zbiorami gotowych rozwiązań..

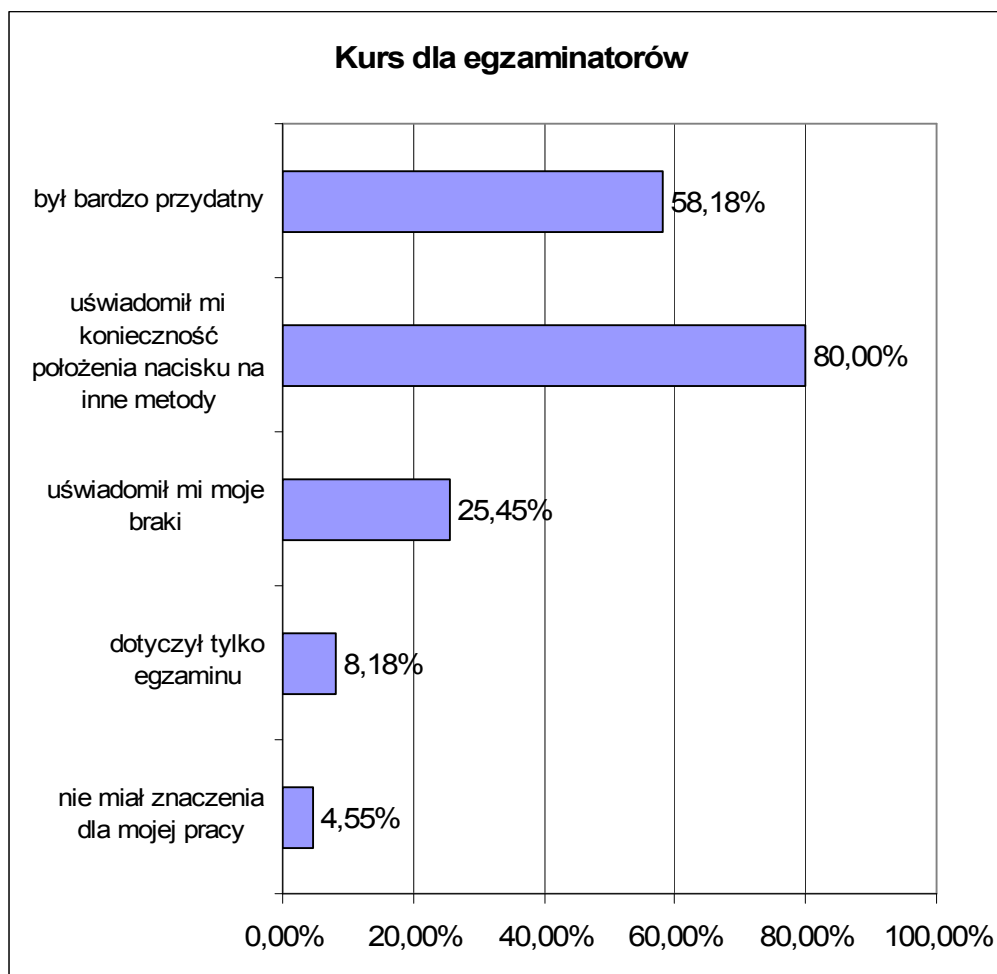

Z pewną ulgą należy zauważyć, że wśród większości ankietowanych nauczycieli najmniejszą popularnością cieszą się zadania zamknięte. To bardzo dobry znak, bowiem w arkuszach egzaminacyjnych z historii pojawiają się one sporadycznie i to głównie w odniesieniu do prostych zagadnień dotyczących sprawdzenia elementarnej wiedzy. Natomiast nauczyciele główny nacisk kładą na zadania otwarte krótkiej odpowiedzi. Co ciekawe, nauczyciele w większej ilości przypadków wskazywali na zadania z mapą niż z analizą danych statystycznych. Jest to wybór odwrotny niż w pytaniu nr 3. Nie musi jednak być jego zaprzeczeniem, bowiem pytaniu nr 3 istotą problemu było zwrócenie uwagi na pewnego rodzaju problematykę, a w pytaniu 5 korzystanie z określonego typu zadań. Ponadto, skoro nauczyciele – jak deklarują – w większości sami przygotowują zadania do sprawdzianu, to mogą mieć trudności z wyszukaniem dobrego materiału statystycznego do przygotowywanych sprawdzianów.

Pytanie 6 ujawniło raczej pewien stan faktyczny i potwierdziło to, co wszyscy orientujący się w rzeczywistości szkolnej dobrze wiedzą – duży nakład dodatkowej pracy wkładany przez nauczycieli. Jak widać, aż 60% nauczycieli prowadzi dodatkowe zajęcia dla maturzystów. Należy podkreślić, że w większości wypadków nie są one dodatkowo opłacane. Ze znanej autorowi praktyki życia szkolnego wynika, że nauczyciele są wręcz przymuszani do prowadzenia różnych rodzajów zajęć dla swoich maturzystów. Uwagę tą postawiam bez dodatkowego komentarza.

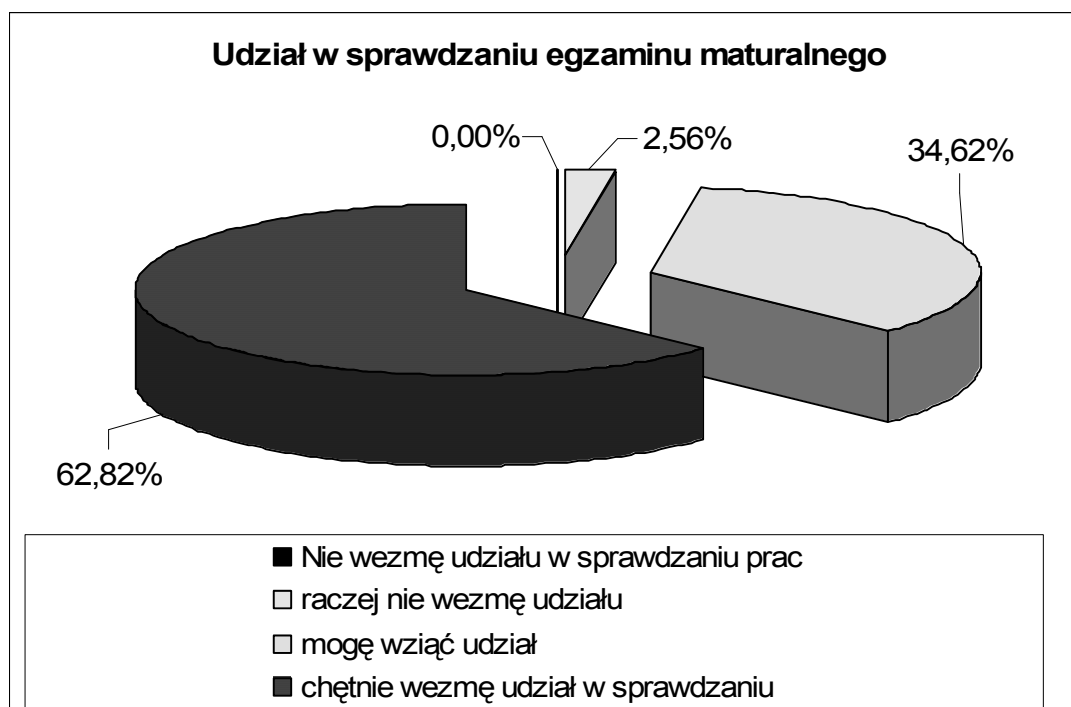
Należy jednocześnie zwrócić uwagę, że nauczyciele potrzebują form doskonalenia swoich umiejętności zawodowych. Oczywiście stwierdzenie to trąci banalnością. Jednak w systemie doskonalenia nauczycieli dokonały się w ostatnich latach niekorzystne zmiany. Ponownie należy stwierdzić, że nie jest to miejsce, aby analizować bolączki świata nauczycielskiego, tym nie mniej trzeba zauważyć, że dla wielu nauczycieli kursy prowadzone przez OKE są jednym z niewielu miejsc, gdzie mogą porozmawiać o nowych formach egzaminowania.

W odpowiedziach ankietowanych do pytania 7 uderza, że w przytłaczającej większości wypadków egzaminatorzy podkreślali znaczenie kursu dokształcającego dla ich pracy. Tylko nieliczni potraktowali go jedynie jako formę przygotowania do samego egzaminu. Wskazuje to na ważną rolę Okręgowych Komisji Egzaminacyjnych w pracy ze środowiskiem nauczycielskim.

Ostatnie pytanie ankiety adresowane było do tych uczestników kursu, którzy uczestniczyli już w roku 2005 w sprawdzaniu egzaminu maturalnego. Ponieważ wiedzieli już oni na czym to zajęcie w praktyce polega – to do nich adresowane było pytanie: czy wezmą udział w sprawdzaniu Matury'06. Udzieliły na to pytanie odpowiedzi 78 osób. Ich odpowiedzi przedstawia poniższy wykres. Zaprzecza on potocznym opiniom (także często prezentowanym przez środki masowego przekazu), że nauczyciele nie chcą sprawdzać prac egzaminacyjnych. Spośród nich ponad 97%

(!!!) zadeklarowało, że weźmie udział w sprawdzaniu. Potwierdziło się to w maju 2006 r., czyli podczas egzaminu. OKE w Łodzi nie miała żadnych problemów osobowych ze sprawdzaniem egzaminu z historii.

Wnioski

Problem poruszony w przedstawionym badaniu wydaje się być fundamentalnym dla dalszego rozwoju sytuacji w szkolnictwie ponadgimnazjalnym. Zmiana formuły egzaminu może doprowadzić do daleko idących zmian – w tym także w stosowanych metodach nauczania. Autor uważa, że jest to zjawisko pozytywne. Świadczy ono o umiejętności dostosowania sposobu pracy nauczycieli do zmieniających się warunków. Tym bardziej jest to ważne, że wiąże się z gruntownymi przemianami w świadomości młodzieży, która podejmuje edukację w szkołach ponadgimnazjalnych. Jakkolwiek jest to temat na zupełnie oddzielne rozważania, to należy zauważyć, że do kolejnych pokoleń uczniów z coraz większym trudem docierają ci nauczyciele, którzy stosują tzw. metody podawcze. Nowe pokolenie uczniów wychowuje się w zupełnie nowym otoczeniu medialnym i przygotowane jest do percepcji treści opartych na szeroko rozumianym przekazie multimedialnym. Przedstawiona w pierwszej części tekstu świadomość konieczności zmian deklarowana przez ankietowanych nauczycieli jest faktem niezwykle budującym. Należy jednocześnie podejść do tych deklaracji z pewną ostrożnością. Z

jednej strony widzieć należy dysproporcję między stanami rzeczywistymi a deklarowanymi. Ponadto – co chyba równie ważne – ankieta objęła tylko pewną część nauczycieli. Można ich uznać za najbardziej świadomych wyzwań, które niesie egzamin maturalny, a to z tego względu, że pracują przy sprawdzaniu prac. Wiemy jednocześnie, że jest wielu nauczycieli, którzy – przynajmniej werbalnie – kontestują nowy kształt egzaminu. Interesującym byłoby zbadanie ich metod nauczania w kontekście Nowej Matury i stwierdzenie, czy występuje związek między metodami a głoszonymi poglądami.

Jednocześnie zwrócić należy uwagę na wielokrotnie podnoszony zarzut tzw. uczenia pod egzamin. Można jednak zaryzykować stwierdzenie, że – przynajmniej w przypadku historii – może to być zmiana na lepsze. Konstrukcja arkuszy egzaminacyjnych – w tym szczególnie arkusza II – wymusza zmiany w szkolnej edukacji historycznej. Przede wszystkim nakłania nauczyciela do większej pracy z materiałami źródłowymi, z którymi przecież mierzą się jego uczniowie. Ponadto może doprowadzić do odpolitycznienia szkolnej historii. Jedną z cech charakterystycznych dla nauczania historii jest dominacja wątków politycznych nad wszystkimi innymi sferami życia społecznego. W takiej sytuacji egzamin zwracający uwagę na problematykę społeczną, czy kulturalną jest czytelnym sygnałem dla wszystkich zainteresowanych.